

Székely rovásírásos bejegyzés a brassai magyar evangélikus egyház jegyzőkönyvében. A »Protocollum Ecclesiae Ungaro-Evangel. CORONENSIS in BOLONIA« című, 1759 óta vezetett egyházi jegyzőkönyv 85. lapján az alábbi bejegyzés olvasható:

„40., Anno 1785. d. 20. Oct. Ad kezemhez az oltár festésére egy IStent szerető nevét¹ telyességgel el titkolni parantsoló személy külső ösztön nélkül — 50. — *Nota:* A nevét mind azon által imé Scythiai betűkkel ide irtam én Goedri János, az Ecclesia Papja“. A lap szélén sűrített írással ez olvasható: „*Not.:* A' 3dik Scythiai betüt elhibázta; mert añak nem kell vala N ily-

leñek (!) az az K-nak, hm így az az Lnek leñie.“ Alatta nagyobb

betűkkel, más kéztől való írással: „Ez a személy Pál Judit volt, idősb Enyedi György hitvese.“²

A brassai magyar evangélikus egyház régi klenódiumai. Ennek az egyháznak korábban a középkori sinlődőtelep kórházának Szent Borbáláról nevezett kápolnája volt a temploma. E kápolnát, melynek egy káplánja volt, Zsigmond király és gazdag brassai polgárok adományából a XIV. század végén és a XV. század elején építették. A XVIII. században középkori freskói még láthatók voltak. 1716-ban megszerezték a brassai magyar evangélikusok templomozásai céljaira. E templom telkén, vagyis a középkori, felhagyott sinlődőtelepen volt még egy fatemplom melyben nyaranként a szászok tartották istentiszteleteiket, télen pedig az ünnepek különböző óráiban felváltva a Borbála-templomban külön a magyarok s külön a szászok. E fatemplomhoz 1741-ben közösen fa harangtornyot építettek. 1777-ben lebontották a fatemplomot s Borbála-kápolnát, a telekre felépítették a mai bolonyai szász evangélikus templomot, melyet szászok-magyarok együtt használtak addig, amíg a magyarok 1783-ban fel nem építették mai templomukat.

E templomot ugyanaz a mester építette, miat aki a felső-külvárosi szász evangélikus templomot. Egyszerű, nagyon kedves, hangulatos kis templom, árnyas fák között, temetővel övezve. Lapos stukkómennyezetű hajóból, három oldallal záródó szentélyből s egy csinos kis toronyból áll. Belül a hajó nyugati falánál fakarzat vonul végig. Oltára díszes, valami nem egészen meghatározható barokk és klasszikus közti stílusú, mely mesterének szorgalmát, találékonyságát igen, de izlését kevésbé dicséri. Szószéke kissé nyers barokk-díszítésű; ilyen ké keresztelőkútja is, mely 1725-ből való, tehát még a Borbála-templomból hozták ide át.³ Bár a kis templomnak sem épülete, sem berendezése nem állja ki a műalkotásoknak kijáró elismerést, az összbenyomás azonban, az egésznek hangulata nagyon kedves, megnyugtató, Brassónak abban a meg lehetőszen zajos városrészében, a temető nagy kőfalán belül, az árnyas, százas fák között.

Klenódiuma az egyháznak nem sok van; kelyhe s az egyik úrasztali boroskancsója azonban egészen elsőrendű szépségű.

1. *Kehely.* Domborított öntött, vésett és kivágott aranyozott ezüst mű. Kupája síma, harangforma. Kupakosara domborított, hólyagsoros; az egyes összesen tizenkettő — alul csúcsbafutó félgömbszerű hólyagok hosszanti, erő-

¹ Ez után következik a rovásírásos név (L. a mellékletet).

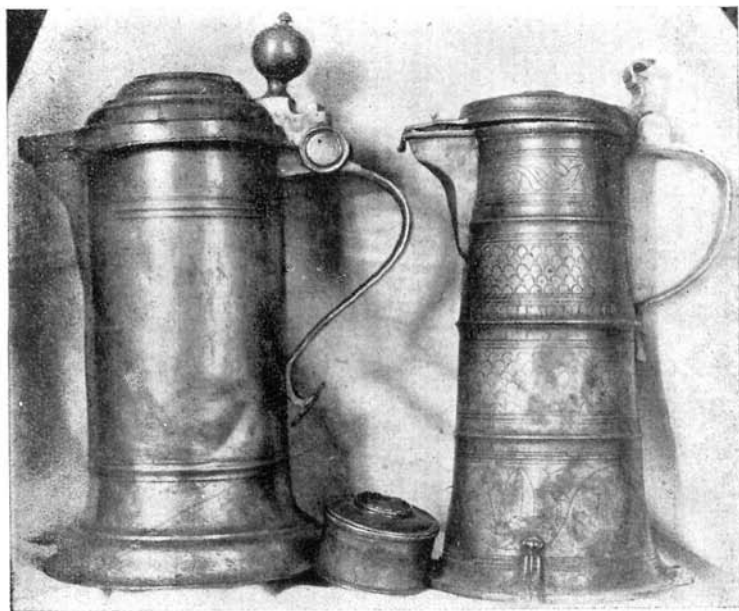
² E jegyzőkönyvi lap ¹⁵/₁₀ cm-es fényképlemeze az ENMLt.-nak lemezgyűjteményében van. Lefényképezte K. Sebestyén József Brassóban, 1930. március 30-án.

³ A templom leírását és vázlatos történetét a Jekelius Erich szerkesztette Das Burzenland III. Teil 1. Kronstadt kötete Eduard Morres írta »Die kleinen Kirchen« fejezetből vettem [155—7].

XVI. századi kehely és paténa

XVIII. századi ón-úrasztali kancsók

A brassai magyar evangélikus egyház tulajdonában

teljes bordákkal ékítették. Alulról is ilyenek torkolnak körükbe. Ezek fordított szívalakúak s szintén bordáztak. E szívors a stílusból eredő, kissé a stílus körül csavartan képzett domború gerezdelés nagyon szép befejezése. A felső hólyagsor közeiben felül egy-egy magas, a jour foglalatú, ötszögű csiszolt almandin díszlik; sajnos e szép féldrágakövek egyrésze hiányzik.

A kosár pártája öntött, áttört mű. Alapja egy olyan négyoldalas ezüst sodronyöv, melynek két ellentett oldala gyöngysoros, kettő pedig síma. Egyenletesen és nem nagyon sűrűn van megsodorva és felforrasztva. A sodratban gyöngysoros és síma oldalai egyenletesen váltakoznak. Felette poncolt öv díszlik, melyből egyenként kinyílt rózsaszálakból, bimbókból és hármas levelekből álló sorozat övezi a kupát. E rózsaszálsor öntött és kivágott; kétségtelenül későbbi, mint a kehely maga.

A stílus a nódus felett és alatt hatoldalas hasáb, melynek minden oldalán egyforma vésett díszítés van. E belső vonalkeret közepén kariozott mezőjű kis körből kiinduló, sugárszerűen rendezett, nyole stilizált akantuszlevél.

Az egyik (jobb) XVIII. századi ón-úrasztali kancsó díszítményei

A nódus lapos, alúl-felül 6–6 hosszas lándzsalevél idomú erőteljesen domborított levéllel ékített. A nódus élén hat csonkakúpszerű rotulus van felforrasztva, mindeniknek külső szélesebb része egy-egy olyan körlemez-kével van beforrasztva, melynek közepén köralakú homorulat van, s e homorulatokban egy-egy fodrottszélű körkörös lemezecske, s mindenik közepén egy-egy magas foglalatú almadinkó díszlik.

Az alsó stílus alatt, a talpperemtől elválasztólag egy hatoldalas, lapos karnis van, melynek kerete egy olyan pálcátág, mely a szögekben egymást keresztezve ferdén, a következő hasonlóval párhuzamosan lemetstett.

A talp hatkarajos, magas, karesú. A talpgaléria öntött, nem áttört, egyszerű, ismétlődő zegzúgszerű, levélsoros. A talpperem magas, meredek. A karajok közeibe öntött, csúcaikkal lefelé álló, későgót hármastagú cipripédiumlevelek vannak felforrasztva. A levéltöveket fodrozottszélű, kivágott ezüst lapocskák fedik; ezeknek közepén egy-egy magas, négyoldalas foglalatban türkiszkő díszlik.

Talpperemébe alúl, az egyik karaj szélébe gyakorlatlan kéztől származó bekarcolás van: I:E·B:P:H:C: Anno 1695. Mesterjegye nincs. E nagyon szép kehely a XVI. évszázad első felében készült és teljesen ép, bár javítás nyomai láthatók rajta, t. i. úgy látszik, hogy a talplemezek felső nyomás következtében széjjelvááltak, és a hajlatban behorpadtak; ezért a talpkarajok és a galéria újból béleltettek. Magassága 24,9, kupa-átmérője 11,1, talpátmérője 14,6 cm.⁴

⁴ E kelyhet röviden ismertette Gyárfás Tihamér »A brassai ötvösség története« című művének 228. lapján. Nagyon hasonlít e mű fényképtábláinak 2. sz. kelyhéhez, mely a brassai Bertalan templom tulajdona. E két ötvös-művet valószínűleg ugyanaz a brassai mester készíthette [Az utóbbi leírva 210–213. lapon].

2. *Paténa aranyozott ezüstdől.* Köralakú, átmérete 15'9 cm, mélyedése 10'1. Véssett körirata a szélén két kettős vonal között egy sorban a következő: TEMPORE : MARTINI : GOTHARD : ECCLESIA : HUNGARICA : PROPRIIS · SVMPTIBVS · CURAVIT · ANNO · 1651. — Fenekébe alulról a közepén mesterjegy van ütve, álló oválban korona alatt ligatúrás M és S. Teljesen ép példány, a XVII. század közepéről.³

3. *Ostyatartó szelence.* Domborított ezüst mű, felül kettős pálcátág szegéllyel; fedelén mint belső keret egy magasan kiálló oromzatív van felforrasztva. E műemléken több név és évszám van bevésve. Az orompártán belül: Jos. Szell 1735 11 Febr. A pártán kívül: Mich: Mattheides. 1718. Lucas L: Privigeyi. 1719. — Oldalán elmosódott, kiolvashatatlan nevek. Átmérője 6'4 cm, magassága az oromsor tetejéig 4'8 cm. Teljesen ép, a XVIII. század első feléből. Mesterjegye nincs.

4. *Ostyatartó szelence ezüstözött rézből.* Az előbbihez hasonló, de párta nélkül. Fedéllapjába közepén egy barokk virágminta van beverve. Fenekébe kívül be van vésvé: Joh. Gaudi: 1781. — Átmérője 8'6 cm, magassága 4'9 cm. Ép, de ezüstözése nagyrészen lekopott, Mesterjegye nincs.

5. *Fedeles úrasztali boroskancsó.* Ónból öntött mű, kevés véséssel. Tagolt domborulatú fedele síma, gömbillentős; közepén gombja nem volt. Hengerded palástja lefelé egyenletesen szélesedő; felső és alsó széléhez közel lapos, kissé profilos szélű öntött abroncsa van. Füle síma, felhajtott alsó vége erősen tagolt formájú, üres, vagyis vésetlen mezejű pajzsocskával fedett. Palástja elülső részének közepén egyszerű, vonalvesetű, felül nyitott koszorú van, s ez a következő vésett feliratot övezi: ENYEDI | GYÖRGY | SENIOR | 1765

Mesterjegye a fedél belső oldalának közepébe van beütve, ez egy kis kör, melyben ligatúrás I és G látható. Városbélyege nincsen. Magassága 3'4 cm. Felső átmérője 11'9, az alsó pedig 17'7 cm. Ez az úrasztali boroskancsó teljesen ép.

6. *Fedeles úrasztali boroskancsó.* Ónból, öntött, vésett mű. Fedelének gombja hiányzik. Billetője egyszerű, füle síma, csőre facettás, esőfedelének hegye lehajló, s stilizált oroslánlábai vannak. Hengerded, lefelé szélesedő palástját három abroncszerű, öntött borda osztja négy egyenlőtlen részre; a legfelső a legkeskenyebb, a legalsó a legszélesebb rész. A felső szakasz vésett díszítése esztergált vonalakeretben egy hullámvonal, melynek minden hajlatában felfelé és lefelé váltakozva egy-egy stilizált tulipánszerű virág van vésvé, a hullámvonaltól kiinduló száron a következő, alatta levő szakaszon szintén alul-felül vonalas keretben zezgúgos vonalvesetű pikkelyezés a díszítés, az egyes pikkelysorok ívelt részükkel felfelé vannak bevésve. A pikkelyezést alulról határoló esztergált vonalozás alatt és az öntött bordázat felett vésett felirat van, mely a borda alatt folytatódik. A felirat felül ez: KÖFA(RA) · GO · MIKLOS · BALÁSKA · SARA · ES · ECKLESIANÁK · ÖRÖKKE · alul folytatva: EMLEKEZETRE · 1735.

A harmadik szakasz az előbbihez hasonló pikkelydíszű, de egy sorral több pikkelye van, mert szélesebb (az előbbi 4, ez 5 soros).

Az alsó szakaszban szintén esztergált vonalakeret közt vésett hullámvonal van, minden hajlatában a hullámvonaltól kiinduló, száron még összekött szíromhegyű enciánvirág van, két oldalán esészejéből kiinduló s ki-

³ E tárgyat mesterjegye alapján Michael Schelling († 1652), vagy Seibriger alias Soumer († 1673) brassai mesterek közül készíthette valamilyen mert mesterjegyük megegyezik a tárgyon levővel, valamint egymáséval. [Köszegi Elemér: Magyarországi ötvösjegyek a középkortól 1867-ig, 32. l. 189. sz.]

felé hajló száron egy-egy hasonló kis bimbóval. Az enciánvirágok középső szirmai s csészéi sűrű, apró vonalvéssel díszítettek. A vésett díszítés a régi brassai vagy segesvári mester jó ízléséről, s biztos, gyakorlott kezéről tanúskodik.

E műtárgy fenekébe belülről egy stanza van benyomva, mely virágos koszorú közepén egy feszületet ábrázol domború modorban. Fedelének belsejébe, közepén egy kis korong van pontsoros kerettel felforrasztva, közepén tollas sisakos, balra néző fejjel, szintén domború modorban. Mesterjegye a billentő mögött teljesen lekopott, úgyhogy kivehetetlen. A felette levő városbélyeg pedig Brassó ismert címerképe: kerek talpú pajzsban a gyökeres főtörzs felső részét övező liliomos korona.

A XVII. század közepétáján készült mű csőrvéglehajlását kivéve teljesen ép. Magassága 32, felső átmérője 10,3, fenékátmérője 14,3 cm.

Az egyháznak öt régi szőnyege van, két ú. n. erdélyi, egy oszlopos, két fülkés és egy indadíszes.

KEÖPECZI SEBESTYÉN JÓZSEF

Anygyalhegye ~ Zanygyalhegye. A címszóbeli helynévpár eredete és egymáshoz való viszonya az első pillanatra világosnak látszik. Nyilván az első helynévalakot az *anygyal* és a *hegy* köznévből birtokos összetételének tekintik mindenki, a másodikat meg egy az *Anygyalhegye* névelős kapcsolatból szóhatártévesztéssel keletkezett helynévváltozatnak. A kalotaszegi *Egeres* magyarsága mellett a község románsága azonban e helynévpár megfelelőjeként a *D'alu Zoñdi* helynevet használja [KszgHn. 196].* A vidék helynévanyagának ismerőjében a román alak láttán kétség támad az első pillanatban helyesnek tetsző származtatást illetően.

Közelebről ugyanis kimutattam, hogy a kalotaszegi *Magyarókerék* évről ismert *Zonda*: *Zanda* helynév tulajdonképpen egy az *Anda* névelős kapcsolatból szóhatártévesztéssel keletkezett úgy, hogy e kapcsolatot a *Zanda* alakúnak értelmezték [EM. 1944: 496–7]. Ez az *Anda* név pedig nem egyéb, mint *András* keresztnevünk egyik becealakja [EtSz. és i. h. 497]. Nekem valószínűnek tetszik, hogy a román *D'alu Zoñdi* név őrizte meg a magyar helynév előtagjának is eredetibb *Anda* alakját, mert hiszen a román helynév második tagja nyilván egy *Zanda* formájú helynév birtokosesete; ez pedig a szóhatártévesztéssel keletkezett magyar helynév átvétele lehet. A román helynevet aztán a magyar visszakölcsönözte, de mivel a *Zanda* névnek a magyarban nem volt semmi értelme, a *Zondi* olv. Zongyi birtokoset hangalakjának hatására keletkezhetett a magyarban *Zanygya*- és népetimológiával *Zanygyal* alak is. Ebből aztán az *Anygyal*-féle szóhatár-értelmezéssel keletkezett a ma közkeletű helynév címszóbeli *Anygyal* előtagja.

Mindezt azért is valószínűnek tartom, mert Egeres eléggé gazdag történeti helynévanyagában egyetlen adatot sem találok a címszóul írt két helynévalakra, ellenben ismerünk az egeresi régiségből és a helyszíni lejegyzés adataiból *And* ~ *Ant*-előtagú helynevet többet is (*Ant*, *Andbérce*, *Ant előtt*, *Antfő*, *Anthegye*, *Antkúttya*, *Antpatak*, *Anttorka*, *Ant úttya*) [vö. KszgHn. Mutató]. Az *Ant* ~ *And* szerintem úgy keletkezett az *Anda* becenévből, hogy az *Anda* alatt, *Anda* alja-féle helynévkapcsolatokban hangzókivetés történt; e jelenség a régiségben is, de különösen a népnyelvben nagyon általános

* Itt és az alábbiakban a *KszgHn.* rövidítés a tölem kiadott »Kalotaszeg helynevei« című munkára, a *BHn.* rövidítés pedig a őr. Gergely Bélával együtt gyűjtött helynévanyagból sajtó alá rendezett és rövidesen megjelenő »A kolozsmegyei Borsavölgy helynevei« című kiadványra vonatkozik (Mindkét munka az Erdélyi Tudományos Intézet kiadása).